

Верховний
Суд

Фраудаторні правочини у судовій практиці Великої Палати Верховного Суду

Олександр Банасько

Суддя Великої Палати Верховного Суду

ЗМІСТ:

1. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 03.07.2019 у справі № 369/11268/16-ц
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 07.09.2022 у справі № 910/16579/20
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18.12.2024 у справі № 916/379/23
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.02.2026 у справі № 910/6654/24
5. Окрема думка щодо постанови Великої Палати Верховного Суду від 04.02.2026 у справі № 910/6654/24
6. Інформаційні ресурси

1. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 03.07.2019 у справі № 369/11268/16-ц

Загальна правова природа

* Позов про визнання недійсним договору дарування майна (1/2 будинку та земельна ділянка) дітям після відкриття виконавчого провадження про стягнення боргу в розмірі 580 849,84 грн.

ВП ВС погодилась з висновками судів попередніх інстанцій про визнання недійсним договору з підстав його фіктивності.

Фраудаторні правочини (правочини, що вчинені боржником на шкоду кредиторам) в українському законодавстві регулюються тільки в певних сферах (зокрема: у банкрутстві; при неплатоспроможності банків; у виконавчому провадженні).

Однією із основоположних засад цивільного законодавства є **добросовісність** (пункт 6 статті 3 ЦК України) і дії учасників цивільних правовідносин мають бути добросовісними. Тобто, відповідати певному стандарту поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення.

Цивільно-правовий договір (в тому числі й договір дарування) **не може використовуватися учасниками цивільних відносин для уникнення сплати боргу або виконання судового рішення** (в тому числі, вироку) **про стягнення коштів, що набрало законної сили**. Боржник (дарувальник), проти якого ухвалено вирок про стягнення коштів та відкрито виконавче провадження, та його сини (обдаровувані), які укладають договір дарування, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора, оскільки укладається договір дарування, який порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом.

Як наслідок, **не виключається визнання договору недійсним, направленою на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства** (пункт 6 статті 3 ЦК України) **та недопустимості зловживання правом** (частина третя статті 13 ЦК України).

Загальна правова природа

Для визнання правочину фіктивним суди повинні встановити наявність **умислу в усіх сторін правочину**. При цьому необхідно враховувати, що саме по собі невиконання правочину сторонами не означає, що укладено фіктивний правочин. Якщо сторонами не вчинено будь-яких дій на виконання такого правочину, суд ухвалює рішення про визнання правочину недійсним без застосування будь-яких наслідків.

У фіктивних правочинах **внутрішня воля сторін не відповідає зовнішньому її прояву**, тобто обидві сторони, вчиняючи фіктивний правочин, знають заздалегідь, що він не буде виконаний, тобто мають інші цілі, ніж передбачені правочином. Такий правочин завжди укладається **умисно**.

Основними ознаками фіктивного правочину є: введення в оману (до або в момент укладення угоди) третьої особи щодо фактичних обставин правочину або дійсних намірів учасників; свідомий намір невиконання зобов'язань договору; приховування справжніх намірів учасників правочину. Укладення договору, який за своїм змістом **суперечить вимогам закону**, оскільки не спрямований на реальне настання обумовлених ним правових наслідків, **є порушенням частин першої та п'ятої статті 203 ЦК України**, що за правилами статті 215 цього Кодексу **є підставою для визнання його недійсним відповідно до статті 234 ЦК України**.

Укладення договору, який за своїм змістом суперечить вимогам закону, оскільки не спрямований на реальне настання обумовлених ним правових наслідків, **є порушенням частин першої та п'ятої статті 203 ЦК України**, що за правилами статті 215 цього Кодексу **є підставою для визнання його недійсним відповідно до статті 234 ЦК України**.

Загальна правова природа

Фіктивний правочин характеризується тим, **що сторони вчиняють такий правочин лише для виду**, знають заздалегідь, що він **не буде виконаний**, така протизаконна ціль, як укладення особою договору дарування майна зі своїм родичем з метою приховання цього майна від конфіскації чи звернення стягнення на вказане майно в рахунок погашення боргу, свідчить, що **його правова мета є іншою, ніж та, що безпосередньо передбачена правочином** (реальне безоплатне передання майна у власність іншій особі), а тому цей правочин є фіктивним і може бути визнаний судом недійсним.

Особа вправі звернутися до суду із **позовом про визнання договору недійсним, як такого, що направлений на уникнення звернення стягнення на майно боржника (франдаторний правочин), на підставі загальних засад цивільного законодавства (пункт 6 статті 3 ЦК України) та недопустимості зловживання правом (частина третя статті 13 ЦК України)**, або послатися на спеціальну норму, що передбачає підставу визнання правочину недійсним, якою може бути як підстава, передбачена **статтею 234 ЦК України**, так і інша, наприклад, підстава, передбачена **статтею 228 ЦК України**.

* ВП ВС відступила від вказаного висновку, шляхом його конкретизації у постанові від 04.02.2026 у справі № 910/6654/24

2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 07.09.2022 у справі № 910/16579/20

Загальна правова природа

* визнання недійсним договору про відступлення права вимоги боржника афілійованій особі на суму 2 800 000,00 доларів США. Позивач визначив підставою для визнання недійсним оспорюваного правочину його фіктивність та наявність у ньому ознак фраздаторного правочину, а також послався на порушення учасниками спірних правовідносин статей 3, 13, 215, 234 ЦК України.

Правочини, які вчиняються учасниками цивільних відносин, **повинні мати певну правову та фактичну мету, яка не має бути неправомірною та недобросовісною**. Отже, правочин не може використовуватися учасниками цивільних відносин для уникнення сплати боргу або виконання судового рішення (див. постанову Верховного Суду у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду від 02 червня 2021 року у справі № 904/7905/16).

Фраздаторні правочини у цивілістичній доктрині - це правочини, які вчиняються сторонами з порушенням принципів добросовісності та з метою приховування боржником своїх активів від звернення на них стягнення окремими кредиторами за зобов'язаннями боржника, завдаючи тим самим шкоди цьому кредитору.

У ЦК України немає окремого визначення фраздаторних правочинів, їх **ідентифікація досягається через застосування принципів (загальних засад) цивільного законодавства та меж здійснення цивільних прав**. Спільною ознакою таких правочинів є **вчинення сторонами дій з виведення майна боржника на третіх осіб з метою унеможливлення виконання боржником своїх зобов'язань перед кредиторами та з порушенням принципу добросовісності поведінки сторони у цивільних правовідносинах**.

Концепція «вживання права на зло»

Використання особою належного їй суб`єктивного права не для задоволення легітимних інтересів, а з метою заподіяння шкоди іншим учасникам цивільних правовідносин, задля приховування дійсного наміру сторін при вчиненні правочину є **очевидним використанням приватноправового інструментарію всупереч його призначенню та за своєю суттю є «вживанням права на зло»**. За таких умов недійсність договору як приватноправова категорія є інструментом, який покликаний не допускати, або припиняти порушення цивільних прав та інтересів, або ж їх відновлювати.

Договір, що вчиняється на шкоду кредиторам (франдаторний договір), може бути як **оплатним**, так і **безоплатним**. Він може бути як **одностороннім**, так і **багатостороннім за складом учасників**, які об`єднуються спільною метою щодо вчинення юридично значимих дій.

Оплатний договір

Застосування конструкції франдаторності при оплатному цивільно-правовому договорі має певну специфіку, яка **проявляється в обставинах, що дають змогу кваліфікувати оплатний договір як такий, що вчинений на шкоду кредитору**.

До таких обставин, зокрема, відноситься:

- * момент укладення договору;
- * контрагент (контрагенти), з яким (якими) боржник учиняє оспорюваний договір;
- * ціна договору (ринкова / неринкова), наявність / відсутність оплати ціни договору контрагентом боржника;
- * дотримання процедури (черговості) при виконанні зобов`язань, якщо така процедура визначена законом імперативно (*подібних висновків дійшов Верховний Суд у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду в постанові від 02 червня 2021 року у справі № 904/7905/16*)

Участь боржника у вольових діях та форми завдання шкоди кредиторам

Учинення власником майна правочину на шкоду своїм кредиторам може полягати як у виведенні майна боржника власником на третіх осіб, так і у створенні преференцій у задоволенні вимог певного кредитора на шкоду іншим кредиторам боржника, внаслідок чого виникає ризик незадоволення вимог інших кредиторів.

Укладення фраздаторних правочинів є характерним для боржників у процедурах банкрутства, позаяк неплатоспроможність боржника означає ситуацію, коли не вистачає коштів для задоволення всіх вимог кредиторів і, діючи недобросовісно, боржник намагається створити переваги для задоволення вимог «дружнього» кредитора на шкоду іншим своїм кредиторам, порушивши встановлену законом черговість або пропорційність задоволення вимог окремого класу кредиторів.

Задоволення боржником вимог окремого кредитора поза межами конкурсної процедури банкрутства з використанням пов'язаних (або непов'язаних) із боржником осіб підтверджує неправомірну і недобросовісну мету боржника щодо створення йому преференції у виконанні зобов'язань та порушення імперативно встановленої у банкрутстві черговості задоволення вимог певних класів кредиторів боржника.

Отже, правочини за участю боржника, які допомагають реалізувати цю мету, мають ознаки фраздаторності, незалежно від того, чи такий правочин є двостороннім (одностороннім) чи багатостороннім (у якому буде задіяно низку учасників, об'єднаних єдиною неправомірною метою). Для класифікації правочину як фраздаторного має значення фактична участь боржника у ньому як одного з учасників вольових дій, направлених на виведення майна боржника з метою незадоволення вимог одного або декількох його кредиторів у легальній судовій процедурі.

Фраудаторність у контексті банкрутства

Законодавством про банкрутство розширено межі щодо можливості залучення до провадження у справі різних осіб (учасників провадження) задля досягнення процесуальної економії розгляду всіх спорів щодо активів боржника у межах єдиного провадження - провадження у справі про банкрутство та прискорення самого провадження у справі про банкрутство, яке часто зупинялося для розгляду спорів окремих учасників у різних провадженнях у судах різних юрисдикцій.

Якщо багатосторонній правочин учинено за участю боржника з недобросовісною метою виведення його активів (майна) зі складу ліквідаційної маси для задоволення вимог окремого кредитора поза межами процедури банкрутства, такий правочин **може бути визнаний недійсним (фраудаторним) як із підстав, передбачених статтею 42 КУзПБ, так і відповідно до статей 3, 13 ЦК України.**

У разі **невідповідності фраудаторного правочину загальним принципам цивільного права** та його вчинення з виходом за межі цивільних прав суди можуть **визначити юридичну кваліфікацію такого правочину із застосуванням загальних положень ЦК України.**

Співвідношення з фіктивним, удаваним правочином

Для **визнання правочину фіктивним суди повинні встановити наявність умислу в усіх сторін правочину**. При цьому необхідно враховувати, що саме собою невиконання правочину сторонами не означає, що укладено фіктивний правочин. Якщо сторонами не вчинено будь-яких дій на виконання такого правочину, суд ухвалює рішення про визнання договору недійсним без застосування будь-яких наслідків. У фіктивних правочинах внутрішня воля сторін не відповідає її зовнішньому прояву, тобто обидві сторони, вчиняючи фіктивний правочин, знають заздалегідь, що він не буде виконаний, тобто мають інші цілі, ніж передбачені правочином. Такий правочин завжди укладається умисно. **Основними ознаками фіктивного правочину є:** введення в оману (до або в момент укладення угоди) третьої особи щодо фактичних обставин правочину або дійсних намірів учасників; свідомий намір невиконання зобов'язань договору; приховування справжніх намірів учасників правочину.

Отже, при кваліфікації оспорюваного правочину як фіктивного судам **необхідно встановити факт його вчинення для годиться** (про людське око) обома сторонами, позаяк якщо одна зі сторін діяла лише для годиться, а **інша намагалася досягти правового результату - такий правочин не можна визнати фіктивним**.

Статтею 235 ЦК України передбачено, **що удаваним є правочин, який вчинено сторонами для приховання іншого правочину**, який вони насправді вчинили. Якщо буде встановлено, що правочин був вчинений сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили, відносини сторін регулюються правилами щодо правочину, який сторони насправді вчинили.

Відтак угода щодо прикриття дійсної угоди сторін є удаваним, а не фіктивним правочином, юридичне визначення якого підпадає під кваліфікацію за статтею 235 ЦК України.

Справжня угода про задоволення вимог кредитора боржника, який перебуває у процедурі банкрутства, шляхом покладення боржником на іншу особу свого обов'язку з метою задоволення вимог кредитора цього боржника **є договором доручення**.

3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18.12.2024 у справі № 916/379/23

Кваліфікація правочину як фраздаторного

* визнання недійсним акта приймання-передачі нерухомого майна (9 861 905,00 грн) до статутного капіталу з метою ухилення від виконання зобов'язань щодо виплати позивачці як колишній учасниці вказаного товариства вартості її частки (5 261 293,14 грн)

ВП ВС, оцінивши правочин як фраздаторний і визначаючи правові підстави для визнання його недійсним, застосовувала правила пункту 6 частини першої статті 3, частин першої – четвертої статті 13, частини першої статті 203 та частини першої статті 215 ЦК України.

Приватноправовий інструментарій (як в договірних, так і в позадоговірних відносинах) має використовуватись особами **добросовісно, не зловживаючи правом**. Зокрема, такий інструментарій **не може використовуватись особою на шкоду іншим учасникам правовідносин**.

Що ж до фраздаторного правочину як зловживання правом, то **намір заподіяти зло є неодмінним і єдиним надійним критерієм шикани (зловживання правом)**. Мета такого правочину **в момент його укладання є прихованою**, але проявляється через дії або бездіяльність, що вчиняються боржником як до, так і після настання строку виконання зобов'язання **цілеспрямовано на ухилення від виконання обов'язку**.

Отже, правочин, що вчиняється **з метою завдати шкоди кредитору і який досягає цієї мети, є фраздаторним**.

Правочин **не має вчинятись з метою заподіяти зло** (тобто здійснити зловживання правом) і втілювати цей намір. Інакше такий правочин має кваліфікуватись судами як фраздаторний та, за наявності відповідної позовної вимоги, має бути визнаний недійсним.

У силу гнучкості та різноманіття цивільних правовідносин **вичерпний та закритий перелік обставин, за яких той чи інший правочин слід вважати фраздаторним, відсутній**. Натомість Верховний Суд **напрацював перелік обставин, які окремо або в сукупності можуть враховуватися при оцінці правочину як фраздаторного**. Остаточну кваліфікацію певного правочину як фраздаторного повинен здійснювати суд в кожній конкретній справі **виходячи із встановлених обставин**.

4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.02.2026 у справі № 910/6654/24

* ТОВ оспорило в судовому порядку укладені між відповідачами договори позики, договір застави транспортних засобів та договір про припинення зобов'язання переданням відступного як такі, внаслідок вчинення яких один із відповідачів, який є боржником, позбувся ліквідних активів, за рахунок яких могли бути задоволені вимоги позивача

Щодо способу захисту права кредитора

Визнання правочину недійсним є одним з передбачених законом способів захисту цивільних прав та інтересів за статтею 16 ЦК України, положення якої кореспондувалися з положеннями статті 20 Господарського кодексу України, який нещодавно втратив чинність.

До спростування презумпції правомірності правочину всі права, набуті сторонами за ним, можуть безперешкодно здійснюватися, а створені обов'язки підлягають виконанню. Спростування презумпції правомірності правочину відбувається: коли **недійсність правочину прямо встановлена законом** (тобто має місце його нікчемність); **якщо він визнаний судом недійсним, тобто існує рішення суду, яке набрало законної сили.**

Правовим наслідком недійсності договору є по своїй суті «**нівелювання**» **правового результату, породженого таким договором** (тобто вважається, що не відбулося переходу / набуття / зміни / встановлення / припинення прав взагалі).

У ЦК України закріплений підхід, при якому **можливість оспорити правочин конструюється як загальне правило.** Навпаки, **нікчемність правочину** має місце тільки у разі, **коли існує пряма вказівка закону про кваліфікацію того або іншого правочину як нікчемного.**

Оспорений правочин визнається недійсним судом, якщо **одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність** на підставах, встановлених законом (частина третя статті 215 ЦК України).

Правочин, недійсність якого не встановлена законом (оспорюваний правочин), породжує правові наслідки (набуття, зміну або припинення прав та обов'язків), на які він був направлений до моменту визнання його недійсним на підставі рішення суду.

Оспорення правочину відбувається тільки за ініціативою його сторони або іншої заінтересованої особи шляхом пред'явлення вимог про визнання правочину недійсним (позов про оспорення правочину, рецисорний позов).

Нікчемність правочину конструюється за допомогою «**текстуальної**» **недійсності**, оскільки вона існує тільки у разі прямої вказівки закону. Така пряма вказівка може втілюватися, зокрема, в термінах «нікчемний», «є недійсним».

Про природу фраздаторного правочину

Велика Палата Верховного Суду у своїй практиці допускає **кваліфікацію правочину як фраздаторного**, зокрема, як такого, що **вчинений всупереч принципу добросовісності та зловживаючи правом** (статті 3, 13 ЦК України) і така практика є усталеною.

Зловживання правом і використання приватноправового інструментарію всупереч його призначенню проявляється в тому, що:

- особа (особи) **«використала / використали право на зло»**;
- **наявні негативні наслідки (різного прояву) для інших осіб** (негативні наслідки є певним станом, до якого потрапляють інші суб`єкти, чії права безпосередньо пов`язані з правами особи, яка ними зловживає; цей стан не задовольняє інших суб`єктів; для здійснення ними своїх прав не вистачає певних фактів та/або умов; настання цих фактів / умов безпосередньо залежить від дій іншої особи; інша особа може перебувати у конкретних правовідносинах із цими особами, які «потерпають» від зловживання нею правом, або не перебувати);
- **враховується правовий статус особи /осіб** (особа перебуває у правовідносинах і як їх учасник має уявлення не лише про обсяг своїх прав, а і про обсяг прав інших учасників цих правовідносин та порядок їх набуття та здійснення; особа не вперше перебуває у цих правовідносинах або ці правовідносини є тривалими, або вона є учасником й інших аналогічних правовідносин).

Щодо можливості визнання фродаторним правочину суб`єкта господарювання поза межами процедури банкрутства

Практика Верховного Суду допускає кваліфікацію фродаторного правочину в позаконкурсному оспорюванні як **фіктивного** (стаття 234 ЦК України) **чи такого, що вчинений усупереч принципу добросовісності та недопустимості зловживання правом** (статті 3, 13 ЦК України).

Обидві підстави для кваліфікації правочину як фродаторного побудовані законодавцем за **моделлю оспорюваного правочину**.

Тобто оспорення правочину має відбуватися **за ініціативою кредитора як заінтересованої особи шляхом пред`явлення позовної вимоги про визнання правочину недійсним** (позов про оспорювання правочину, рецисорний позов).

Кваліфікація правочину як фіктивного виключається, **якщо на виконання оспорюваного правочину було передано майно чи відбувся перехід прав**.

Натомість для кваліфікації фродаторного правочину в позаконкурсному оспоренні як такого, що вчинений всупереч принципу добросовісності та недопустимості зловживання правом (статті 3, 13 ЦК України), **не має значення, що на виконання оспорюваного правочину було передано майно чи відбувся перехід прав**.

Важливим для кваліфікації такого правочину як фродаторного є те, що **внаслідок його вчинення, зокрема, унеможливується звернення стягнення на майно боржника чи зменшується обсяг його майна**.

Очевидно, що **одночасна кваліфікація оспорюваного фродаторного правочину в позаконкурсному оспорюванні як фіктивного (стаття 234 ЦК України) і такого, що вчинений всупереч принципу добросовісності та недопустимості зловживання правом (статті 3, 13 ЦК України), не допускається**.

Щодо можливості визнання фродаторним правочину суб`єкта господарювання поза межами процедури банкрутства

Нормативна підстава для кваліфікації правочину як фродаторного і визнання його недійсним за статтями 3, 13 ЦК України (всупереч принципу добросовісності та недопустимості зловживання правом) є достатньою.

Оспорити такий правочин може також особа (заінтересована особа), яка не була його стороною. Власний інтерес заінтересованої особи полягає в тому, щоб предмет правочину перебував у власності конкретної особи, оскільки від цього залежить подальша можливість законної реалізації заінтересованою особою своїх прав.

Позаконкурсне оспорення та доступ до майна

Необхідно розмежовувати **конкурсне оспорення** та **позаконкурсне оспорення фродаторних правочинів**.

Недійсність фродаторного правочину в позаконкурсному оспоренні має гарантувати інтереси кредитора (кредиторів) «**через можливість доступу до майна боржника**», навіть і того, що перебуває в інших осіб.

Метою позаконкурсного оспорення є повернення майна боржнику задля звернення на нього стягнення, тобто щоб кредитор опинився в тому становищі, яке він мав до вчинення фродаторного правочину.

Належним способом є відновлення становища, яке існувало до порушення (пункт 4 частини другої статті 16 ЦК України), і **для повернення майна боржнику оспорення наступних правочинів (реєстраційних дій) щодо цього майна не вимагається**.

Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про **можливість оспорення господарського договору як фродаторного правочину поза провадженням про несплатоспроможність боржника**.

Таким чином, **позивач вправі звернутися до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що направлений на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства (пункт 6 статті 3 ЦК України) та недопустимості зловживання правом (частина третя статті 13 ЦК України)**.

Щодо можливості визнання правочину недійсним як фродаторного за позовом кредитора, який не був стороною оспорюваного правочину

У разі звернення до суду з позовом про визнання недійсним договору його стороною з метою домогтися відновлення власного порушеного права (та/або інтересу), **реституція застосовується лише між сторонами такого правочину.**

У разі **звернення з позовом** про визнання недійсним договору **третьої особи (не сторони договору)** з метою захисту прав та інтересів кредитора **вимога про визнання недійсним фродаторного правочину є належним та ефективним способом захисту**, оскільки кредитор зазвичай зацікавлений у поверненні йому грошових коштів, а не майна, яке в подальшому слід буде відчужувати для отримання цих коштів.

Право на звернення з позовом про визнання правочину боржника недійсним з підстав фродаторності **належить як виконавцю, так і особі, яка не була стороною цього правочину, проте є кредитором відповідача в іншому зобов'язанні та пред`явила майнову вимогу** (зокрема, набула або може набути статусу стягувача у виконавчому провадженні).

Велика Палата Верховного Суду наголосила, що стягувач самостійно як заінтересована особа, яка заперечує дійсність договору на підставах, встановлених законом, має право на звернення з позовом про визнання такого правочину недійсним, як передбачено частиною третьою статті 215 ЦК України.

Щодо відступу від висновків Верховного Суду

У постанові від 03.07.2019 у справі № 369/11268/16-ц Велика Палата Верховного Суду погодилася з тим, що позивач вправі звернутися до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що направлений на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства (пункт 6 статті 3 ЦК України) та недопустимості зловживання правом (частина третя статті 13 ЦК України) та послатися на спеціальну норму, що передбачає підставу визнання правочину недійсним, якою може бути як підстава, передбачена статтею 234 ЦК України, так і інша, наприклад підстава, передбачена статтею 228 ЦК України.

Велика Палата Верховного Суду відступила від цього висновку, шляхом його такої конкретизації:

позивач, який не був стороною оспорюваного правочину, вправі звернутися до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що направлений на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства (пункт 6 статті 3 ЦК України) та недопустимості зловживання правом (частина третя статті 13 ЦК України).

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.02.2026 у справі № 910/6654/24

* *Окрема думка щодо постанови Великої Палати Верховного Суду від 04.02.2026 у справі № 910/6654/24*

У судовій практиці Верховного Суду сформувався сталий підхід, за якого **застосування судом способу захисту, обраного позивачем, повинно реально відновлювати його наявне суб'єктивне право**, яке порушене, оспорується або не визнається; обраний спосіб захисту **повинен відповідати характеру правопорушення**; застосування обраного способу захисту **має відповідати цілям судочинства**; застосування обраного способу захисту **не повинно суперечити принципам верховенства права та процесуальної економії**, зокрема **не повинно спонукати позивача знову звертатися за захистом до суду**.

Спосіб захисту права **є ефективним тоді, коли він забезпечуватиме поновлення порушеного права, а в разі неможливості такого поновлення - гарантуватиме можливість отримати відповідну компенсацію**. Тобто цей захист має бути повним і забезпечувати у такий спосіб досягнення мети правосуддя та процесуальну економію.

Формулюючи висновок, *що у разі звернення з таким позовом третьої особи (не сторони договору) з метою захисту прав та інтересів кредитора вимога про визнання недійсним фродаторного правочину є належним та ефективним способом захисту, оскільки кредитор зазвичай зацікавлений у поверненні йому грошових коштів, а не майна, яке в подальшому слід буде відчужувати для отримання цих коштів*, Велика Палата Верховного Суду не визначилася, **яким саме чином права та інтереси кредитора в позаконкурсному оспорюванні будуть поновлені за вимогою про визнання недійсними фродаторних договорів**, зокрема, **чи буде наслідком задоволення цієї вимоги приведення сторін цього договору до попереднього стану, що дозволить задовольнити вимоги кредитора**.

Наведені висновки Великої Палати Верховного Суду суперечать її власним правовим позиціям суду, на які вона посилається в цій же постанові.

* Окрема думка щодо постанови Великої Палати Верховного Суду від 04.02.2026 у справі № 910/6654/24

Вважаю, що у цьому питанні Велика Палата Верховного Суду не звернула належної уваги на те, що **вимога про визнання недійсним договору може бути заявлена як стороною правочину, так і будь-якою заінтересованою особою, чії права та охоронювані законом інтереси порушує цей правочин. При цьому вимоги такої заінтересованої особи мають бути спрямовані на приведення сторін правочину до того стану, який вони мали до вчинення оспорюваного правочину** (стаття 215 ЦК України).

У подібних справах щодо оспорення заінтересованою особою - кредитором правочину, вчиненого боржником з метою недопущення звернення стягнення на його майно, і за яким відбулось відчуження майна боржника, **ефективним способом захисту є поєднання вимоги про визнання недійсним фродаторного правочину з вимогою, спрямованою на повернення майна боржнику або застосування інших наслідків недійсності правочину, оскільки за такого поєднання у разі задоволення позову стороною правочину будуть приведені у стан, який був до укладення спірного договору.**

Кредитор, у випадку задоволення позову, є стягувачем за такою вимогою, а боржник і особа, яка набула майно за недійсним правочином - боржниками, зобов'язаними виконати рішення.

Цей комплекс взаємопов'язаних вимог становить **окремий предмет позову** (визнання недійсним правочину і застосування наслідків недійсності правочину), **не тотожний повністю чи в частині оспорюванню правочину, за яким виконання не відбулось** (для ефективного оспорювання якого достатньо визнання правочину недійсним на майбутнє).

Саме такий підхід **надає можливість особі кредитора, який не є стороною спірного правочину, ефективно поновити свої права та інтереси**, по захист яких він власне і звернувся до суду.

6. Інформаційні ресурси

Верховний
Суд

Скористайся сучасними правничими ресурсами

База правових позицій Верховного Суду

Інтелектуальна система пошуку правових висновків, яка поєднує унікальне контентне наповнення та новітні технології добору релевантної практики ВС та ЄСПЛ, зокрема з використанням можливостей штучного інтелекту.

Supreme LAB

Інноваційний ресурс, який надає зручний доступ до інформації про справи, що розглянуті палатами, об'єднаними палатами та Великою Палатою ВС або перебувають у них на розгляді, а також зразкові справи.

Огляди та дайджести судової практики

Тематичні та періодичні аналітично-правові збірники з актуальною судовою практикою ВС, ЄСПЛ, Суду Справедливості ЄС.

Supreme Observer

Портал сучасного права, що акумулює контент на юридичну тематику: новини щодо ухвалених Верховним Судом рішень, дайджести й огляди судової практики, науково-практичні й аналітичні статті, презентації суддів, ексклюзивні інтерв'ю тощо.

Facebook

На офіційній Facebook-сторінці Верховного Суду публікується інформація про діяльність Суду, зміст ухвалених судових рішень, актуальні тенденції в судовій практиці, анонси заходів, що проводяться у ВС тощо.

Telegram i WhatsApp

Канали Верховного Суду в месенджерах є інформаційною платформою, на якій розміщуються важливі правові висновки у вигляді ілюстрованих кейсів, а також огляди та дайджести судової практики.

Instagram

Instagram-сторінка Верховного Суду є майданчиком для комунікації з майбутніми юристами й усіма, хто цікавиться розвитком сучасного права, його історією та перспективами, стежить за правовими новинками і проєктами, у яких беруть участь судді та працівники ВС: просвітницькі заходи, благодійні ініціативи тощо.

Платформа обміну знаннями Європейського суду з прав людини (ECHR-KS)
<https://ks.echr.coe.int/uk/web/echr-ks> (україномовна версія)

* ресурс, який містить систематизовану інформацію щодо практики Європейського суду з прав людини та постійно оновлюється

Верховний
Суд

Дякую за увагу!